

ION COTEANU

LINGVIST ROMÂN

(6 octombrie 1920 - 11 decembrie 1997)

100 de ani de la naștere

BIOGRAFIE

- Ion Coteanu a fost un lingvist român, membru al Academiei Române din 1974.
- Urmează cursurile Liceului „Gheorghe Lazăr” din București (1931-1939).
- În 1943, este licențiat al Facultății de Litere și Filozofie a Universității din București.
- În 1946 devine asistent la Facultatea de Litere, în 1949, șef de lucrări, iar în 1951 conferențiar universitar.
- În 1952 este exclus din învățământul superior, fiind reîncadrat în 1955. Este ales prodecan al Facultății de Filologie.
- În 1962 devine profesor universitar.
- În 1966 devine șef al Catedrei de limba română de la Facultatea de Limba și Literatura Română din București. Împreună cu Iorgu Iordan și Alexandru Graur, va fi redactor responsabil al noii serii a Dicționarului limbii române (DLR).
- În același timp ajunge director adjunct al Institutului de Lingvistică din București (1958-1970), iar apoi director (1970-1994). Sub conducerea sa, ia ființă în 1980 Colectivul de poetică de la Institutul de Lingvistică.
- În 1992 este ales prorector al Universității „Spiru Haret” din București, iar apoi rector.

... Spre a înțelege ce este și cum a evoluat limba română în cele mai vechi timpuri ale existenței ei, trebuie mai întâi să vedem cum și de ce o populație atât de importantă și de numeroasă ca dacii ajunge, cu trecerea vremii, să vorbească românește...

Ion Coteanu

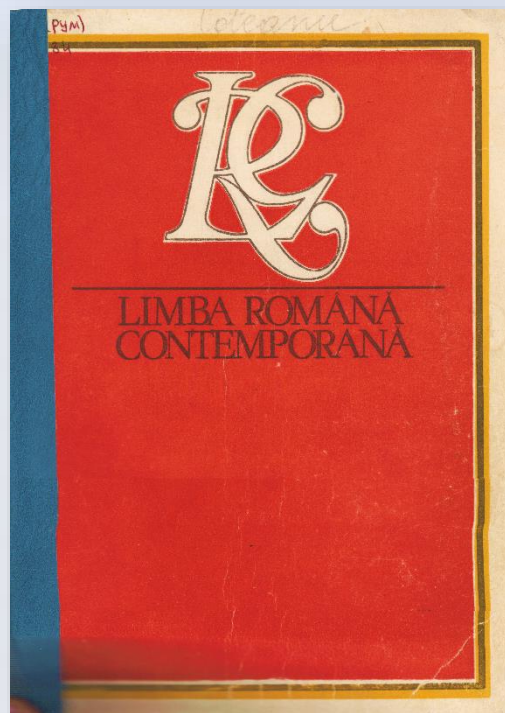
OPERA

*Lucrarea de față reia partea corespunzătoare (Dinamica internă sau Formarea cuvintelor) aparținând regretatului acad. Ion Coteanu, din Volumul colectiv **Limba română. Vocabularul, ediția a II-a. Editura Didactică și pedagogică, București, 1985.***

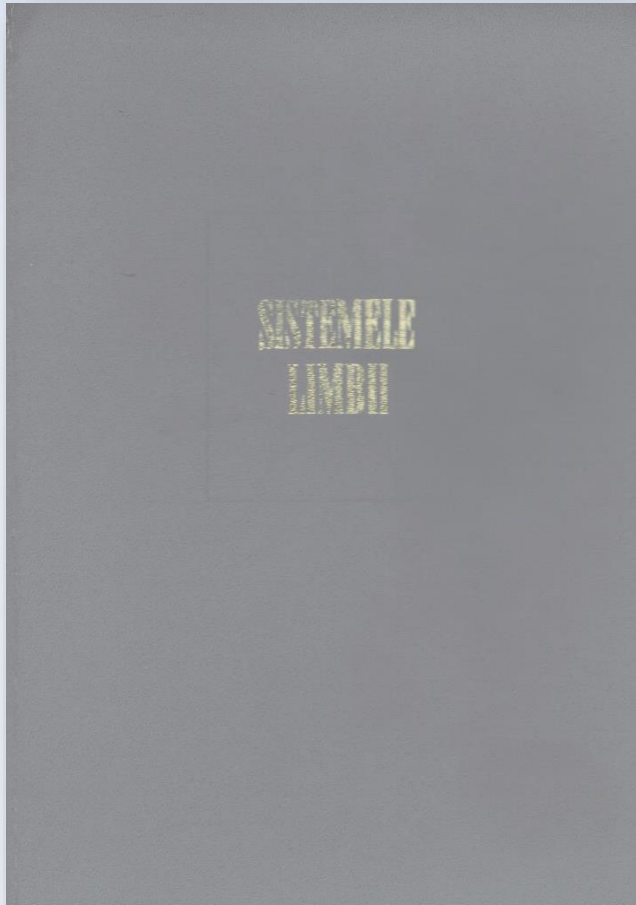

Coteanu, Ion . Formarea cuvintelor în limba română : Derivarea, compunerea, conversiunea / Ion Coteanu ; ed. de Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu. - București : Editura Universității din București, 2007. - 92 p

“A vorbi despre limba în care gândești este ca o sărbătoare. Limba română este patria mea. De aceea, pentru mine, muntele munte se numește, de aceea, pentru mine, iarba iarbă se spune, de aceea, pentru mine, izvorul izvorăște, de aceea, pentru mine, viața se trăiește.”

Nichita Stănescu

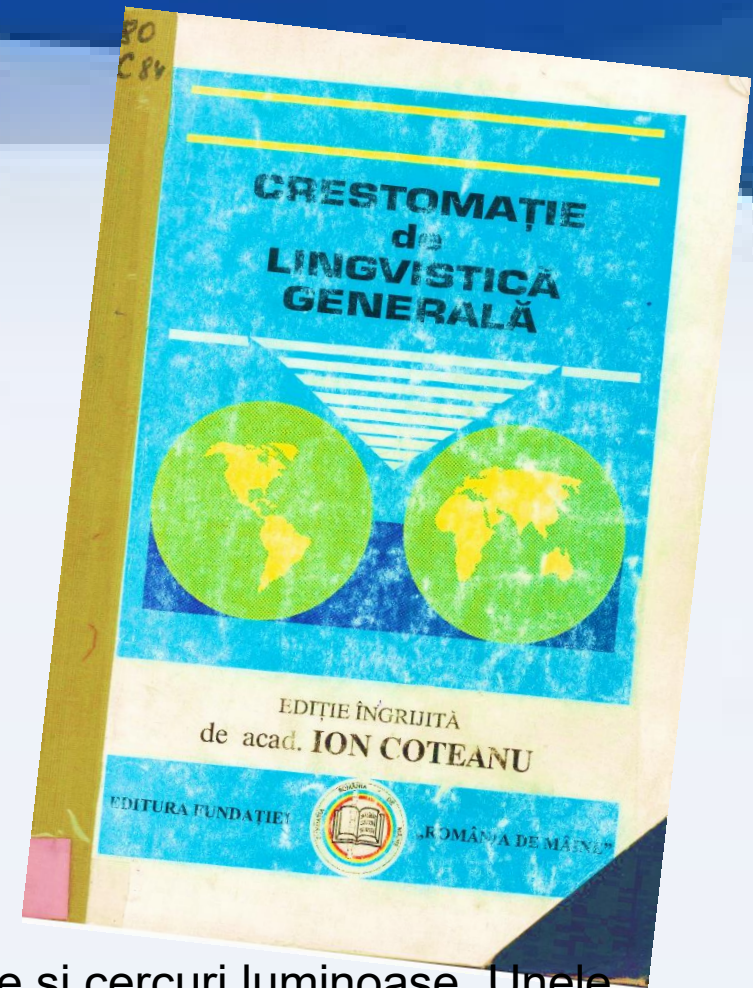
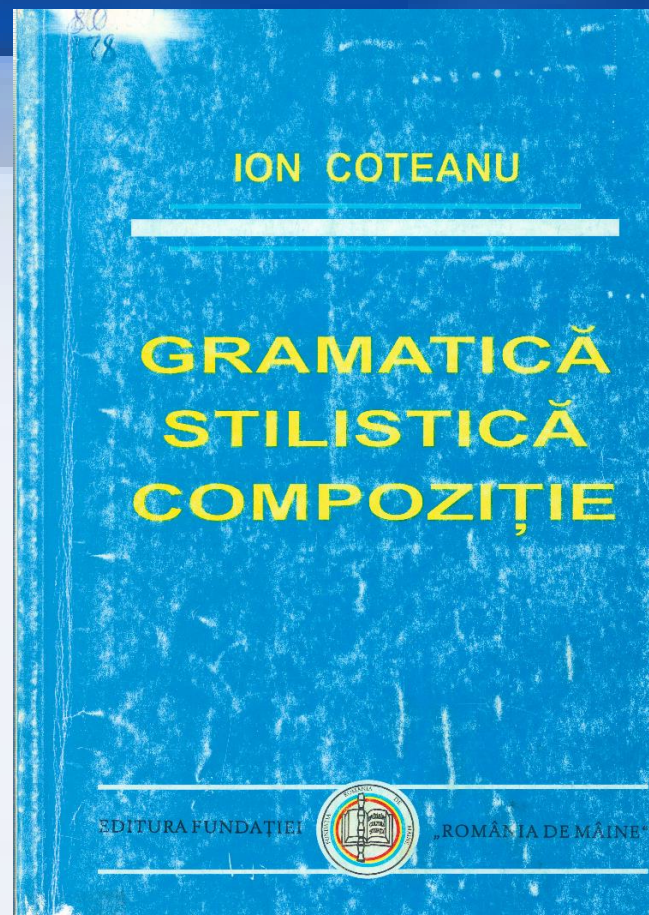

... **Studiile adunate în volumul de față se încadrează printre încercările mereu reînnoite de descoperire și precizare a elementelor constitutive ale limbii, a raporturilor dintre ele și a funcțiilor acestor elemente.**

Sisteme limbii reprezintă o temă curentă în lingvistica românească din ultimile două decenii ...

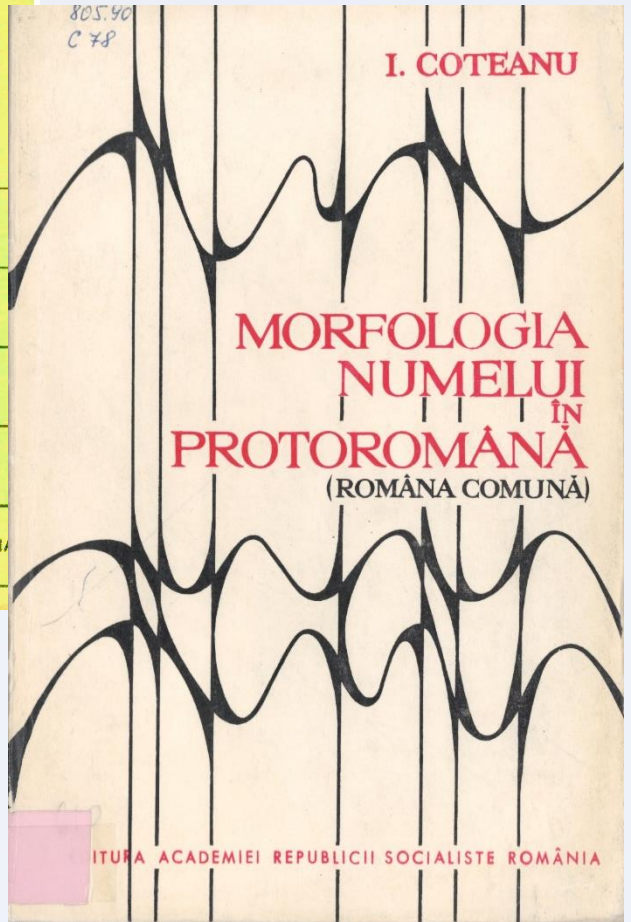
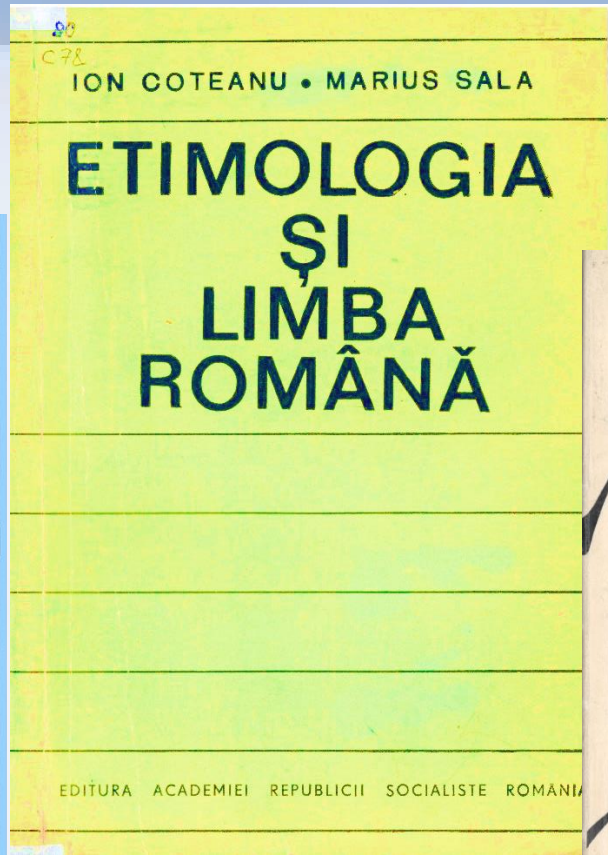
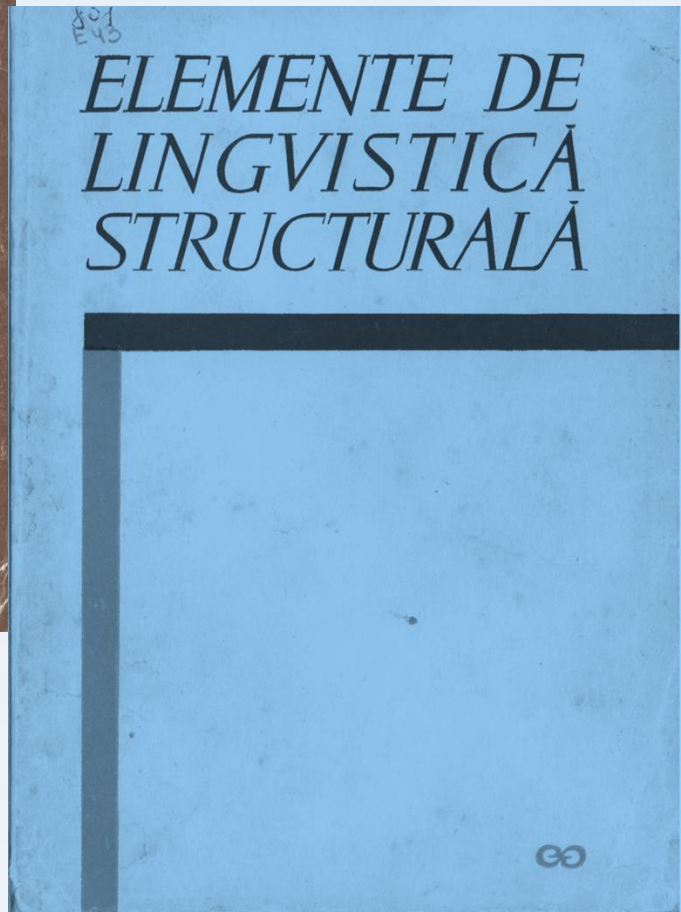
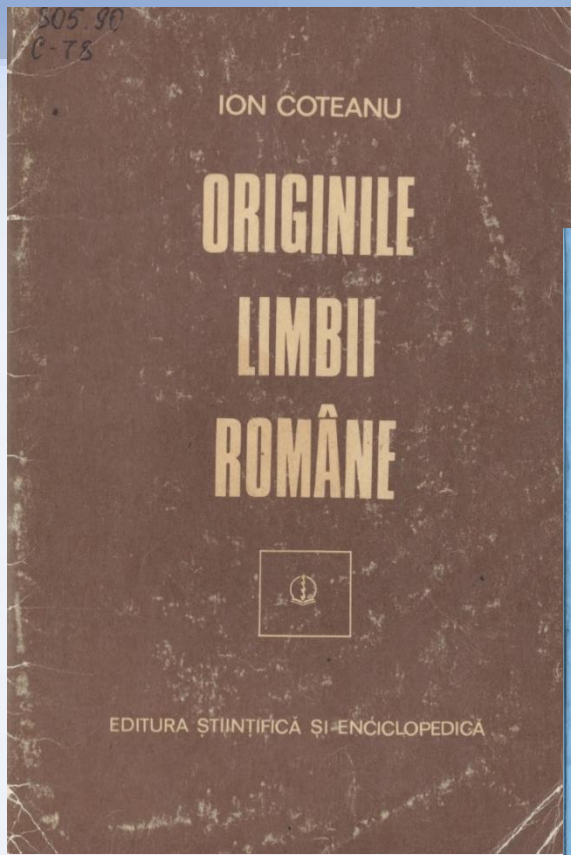
Ion Coteanu

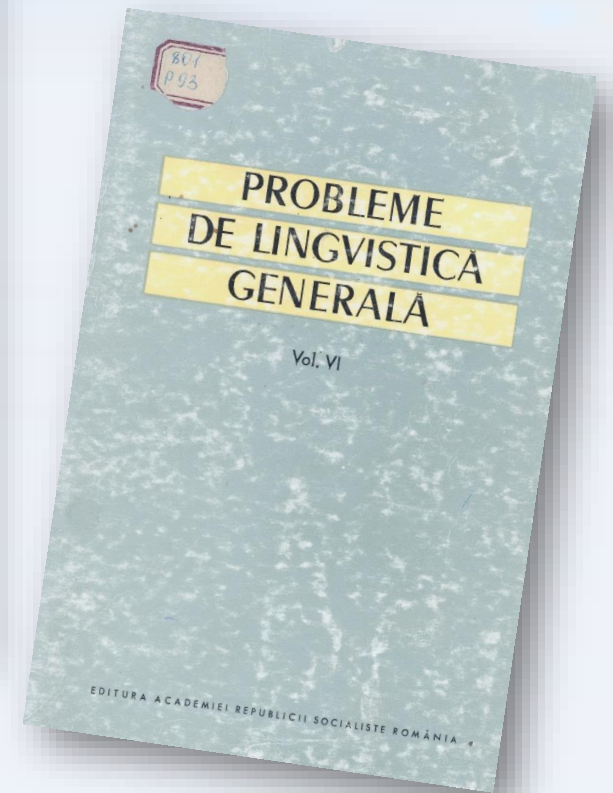
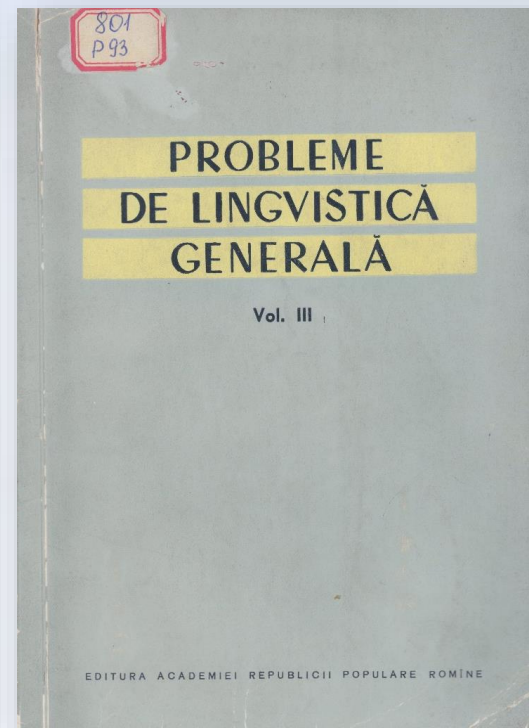
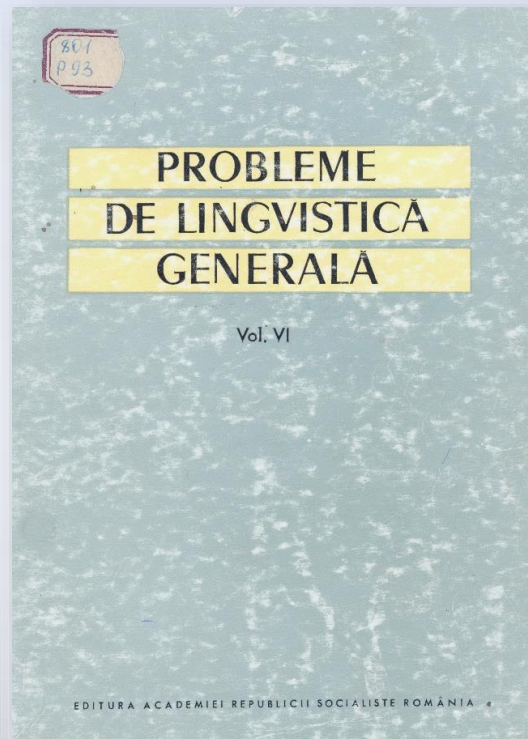
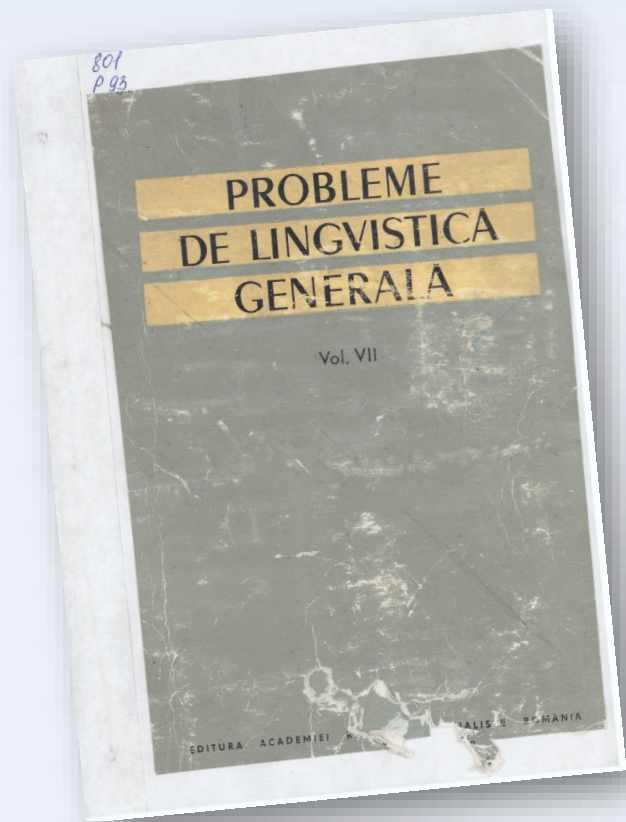
Sistemele limbii / red. resp.: Ion Coteanu, Lucia Wald. - București : Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970. - 275 p. : tab.

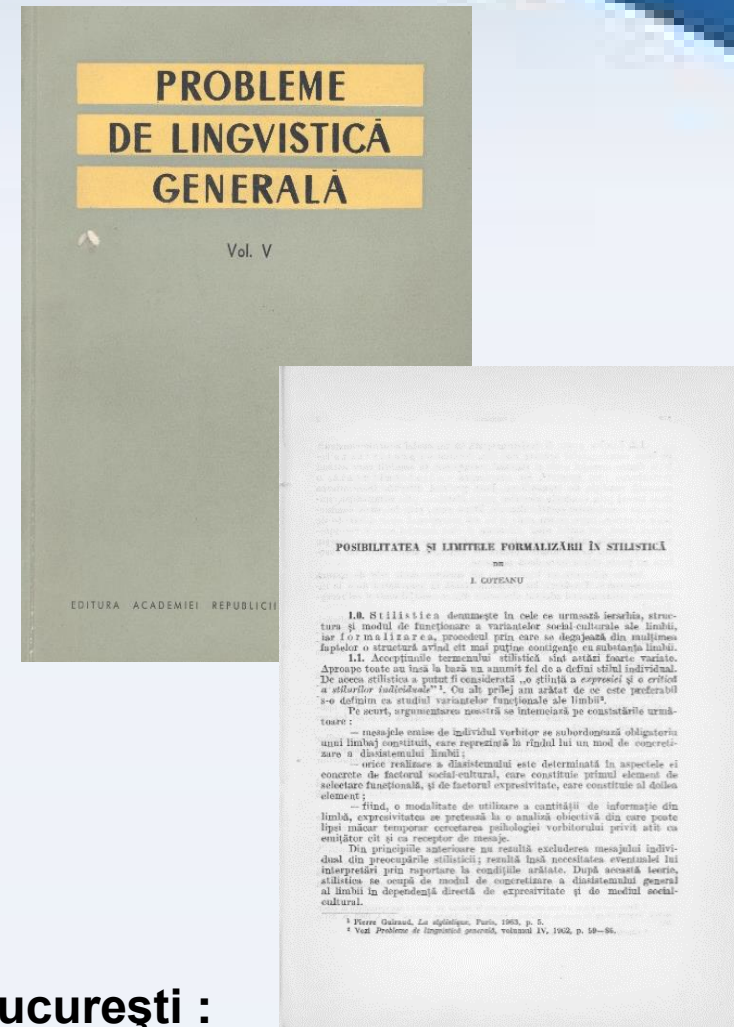
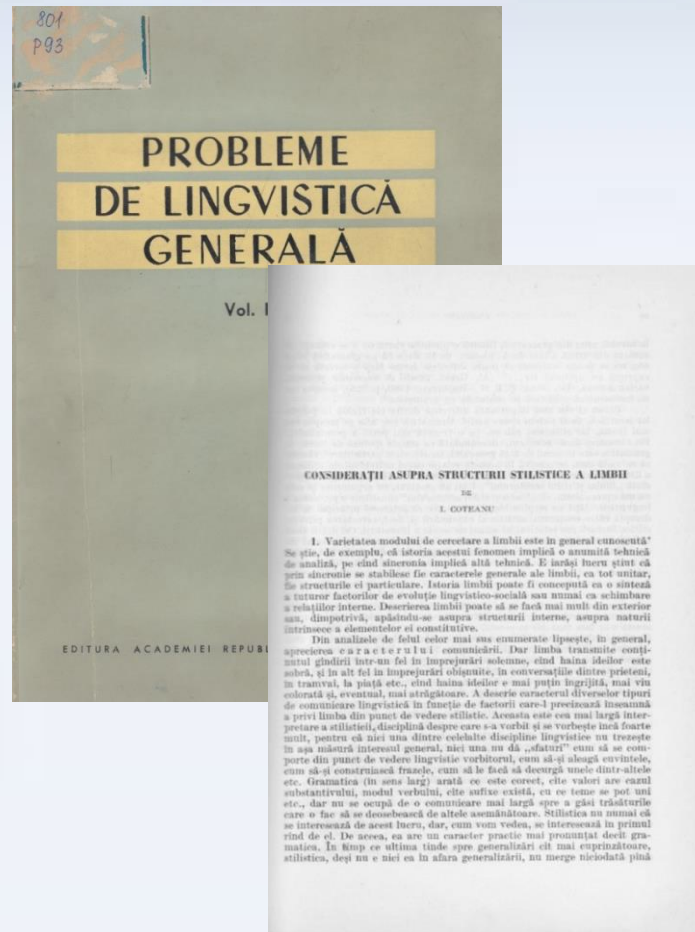
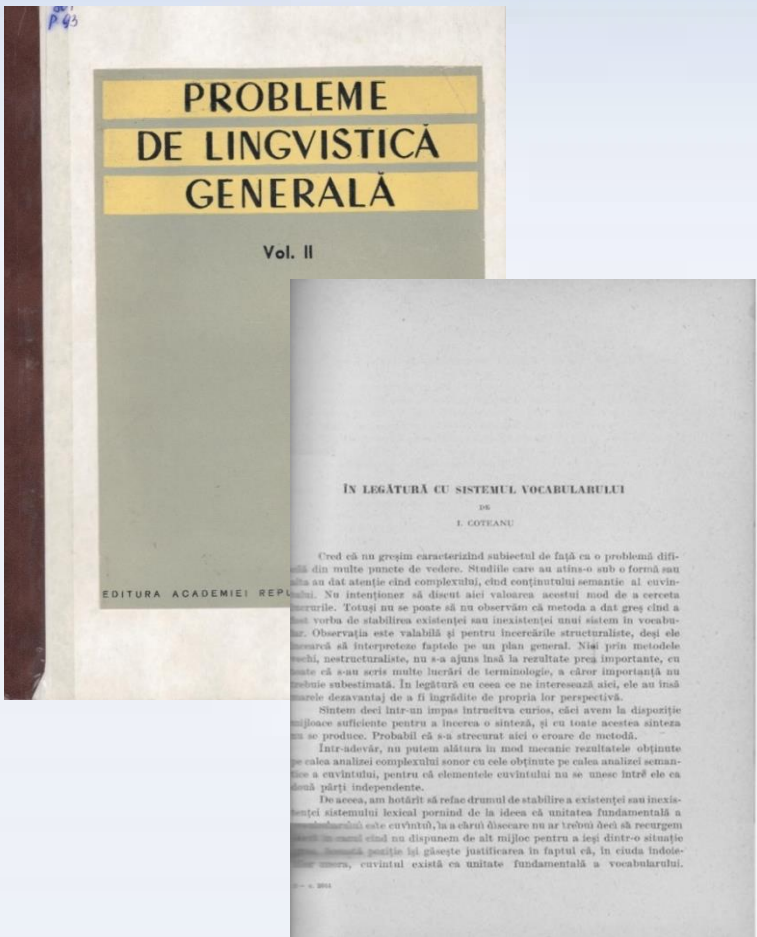
... Gramatica e ca o sferă din care pulsează neconținut raze și cercuri luminoase. Unele strălucesc mai puternic decât altele și încântă ca adevărate minunății. Cercurile și razele luminoase cu o calitate deosebită nu se ivesc doar în poezie și în proza literar-artistică, ci și în ale scrieri. Cele cu adevărat strălucitoare sunt figurile de stil...

Ion Coteanu

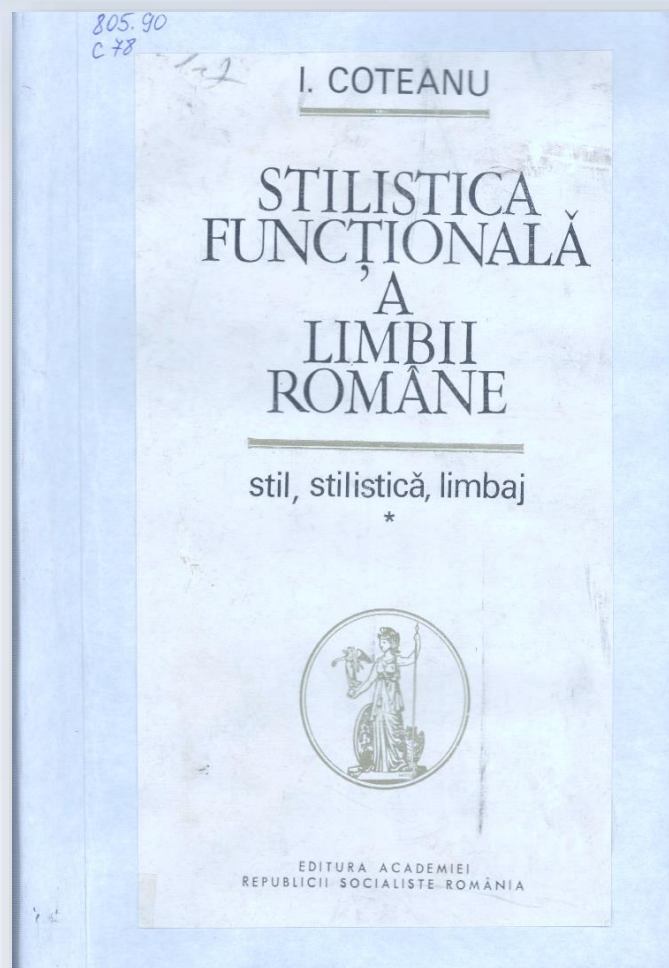
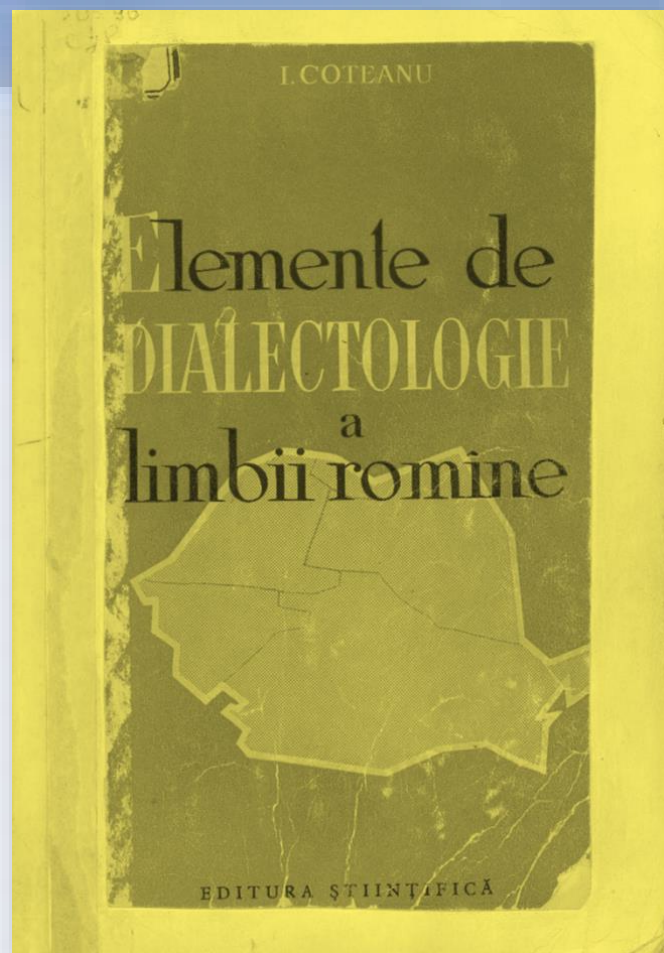

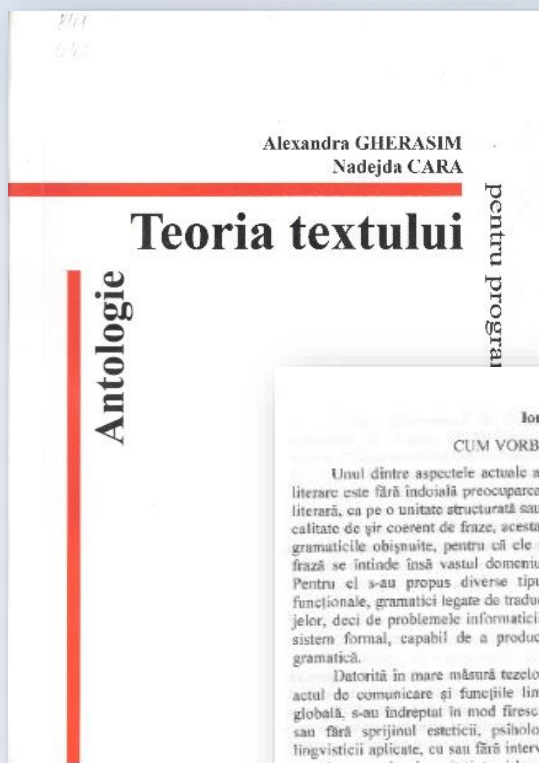

Probleme de lingvistică generală / red. resp. Al. Graur, I. Coteanu. - București : Ed. Acad. R.S.R., (Într. Poligr. Nr.2). - 1960. - Vol.2; Vol.4-7.

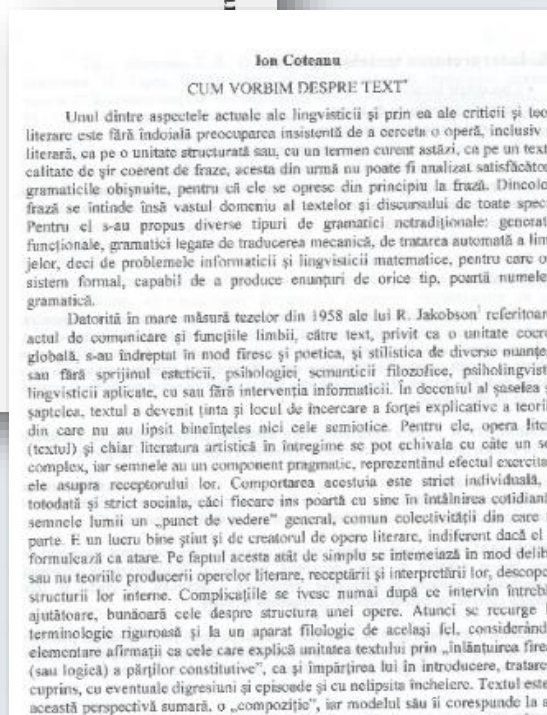
Probleme de lingvistică generală / red. resp. Al. Graur, I. Coteanu. - București : Ed. Acad. R.S.R., 1960.

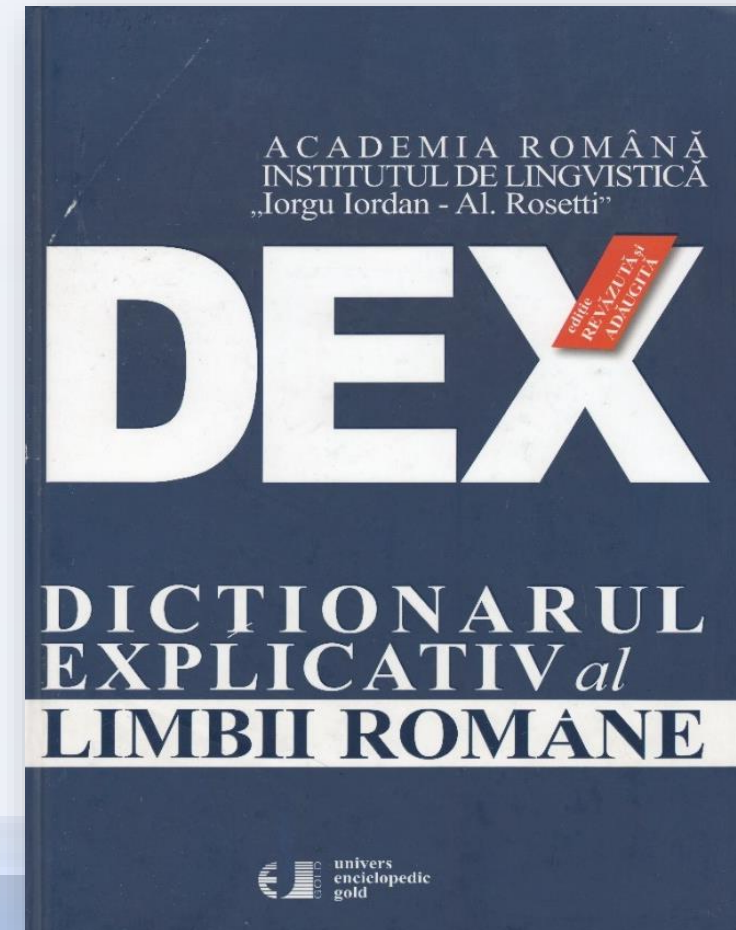
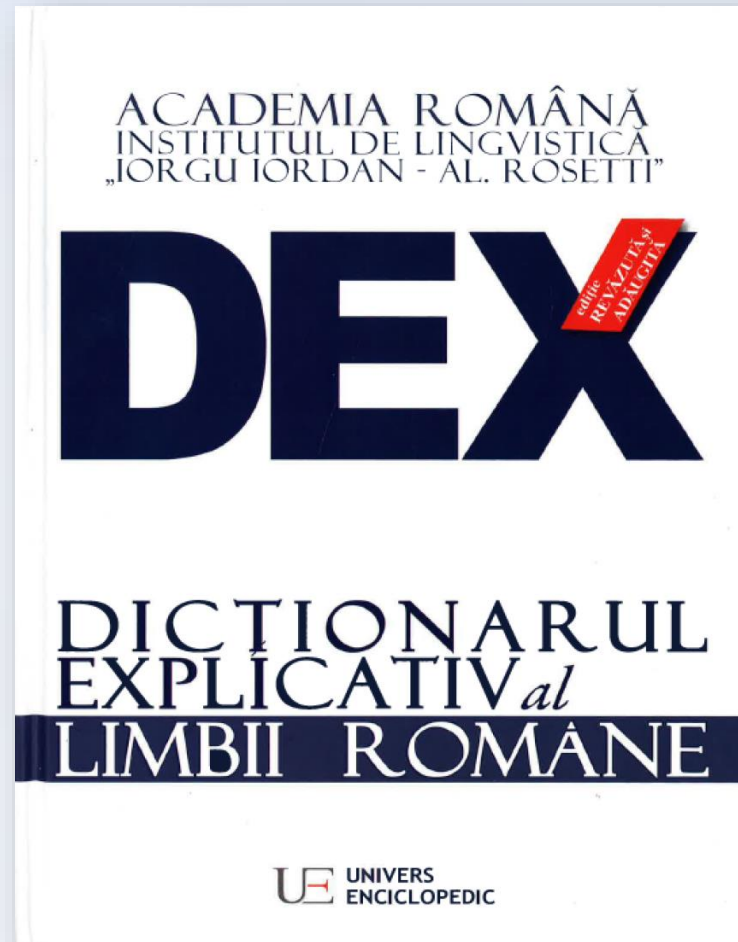
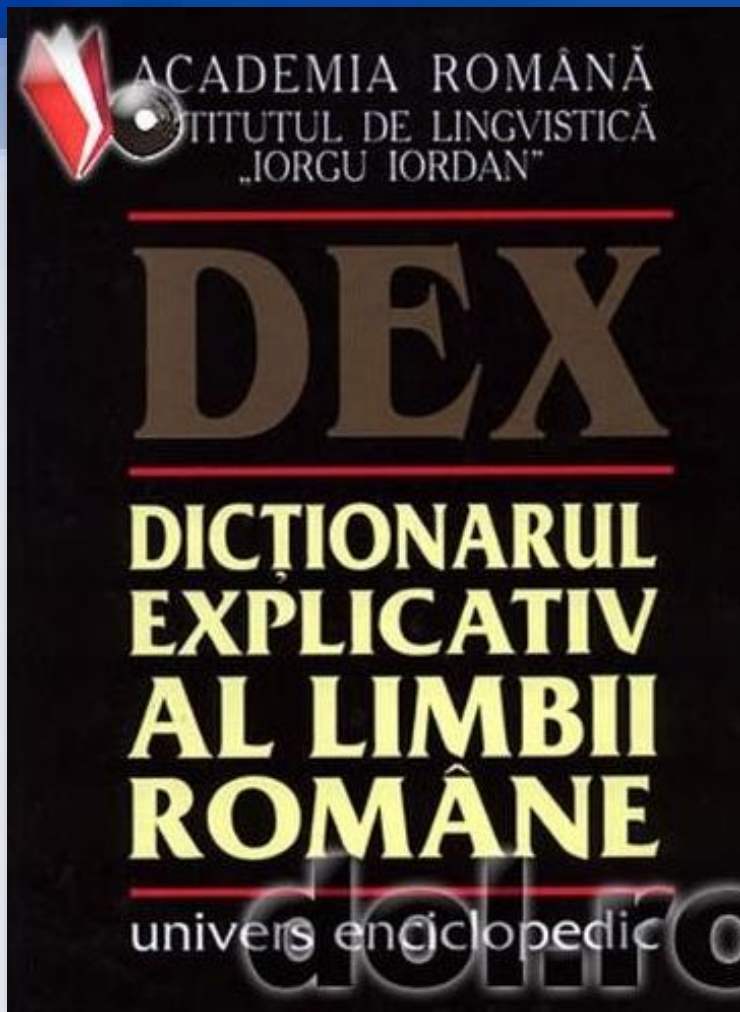

Teoria textului este adresată în mod deosebit studenților și masteranzilor de la facultatea de Litere, Limbi și Literaturi Străine, Jurnalism și Științe ale Comunicării, profesorilor de la disciplinele umanistice din învățământul universitar și preuniversitar, tuturor oamenilor de cultură interesați de problematica actuală a științei textului.

Alexandra Gherasim

LUCRĂRI COORDONATE

PREZENȚE ÎN PUBLICAȚII PERIODICE

SL

Număr dedicat celui de al XXI-lea Congres de Lingvistică și Filologie Romanică Palermo, 18-24 septembrie 1995

SL
12
ianuarie-aprilie
1994

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

SE, CONDIȚIONAL ÎN ROMÂNĂ VECHĂ

I. COTEANU

Articolul nostru demonstrează existența, în română veche, a unor construcții filozologice introduse de conjuncția *se* (din lat. *si*), cu aceeași valoare de înțeles ca în franceză, italiană și portugheză.

În *Condicele voronețean*, în cel *sturđan*¹ și în alte câteva texte din secolul al XVI-lea, conjuncția *se* urmată fie de un condițional, fie de alt mod, avea înțeles de „dacă”, de exemplu: *Iară să nestire de voi* [= dacă nu știu cine dintre voi] *lipsitu easte de mindrie, se ceară de la Dumnedzeu* [...] și *da-i-se-va lui CV*, p. 388/4-8 [...] [...] *se-ară Domnul vrea și se viserem* [= dacă am fi trăit], *face-vrem ceasta sau ceea CV*, p. 358/12-14. Și *se chinuieretu* [= dacă v-ați fi chinuit] *dereptu dereplate, foricați fi vrefi* [fericiți ați fi fost] CV, p. 382/9-11. *Ascultă prea cinsită, se-au făcut rău, răi s'ntu CS*, p. 258/34. [...] *se nu le f'netu* [s'imbădă și duminica] și *scriptura s'f'ndă să nu o ascultaret* [...] *ală tremastere nu voi tremate la voi, ce voi deschițe cerul de voi lăta o ploate de foc* [...] CS, p. 239-4².

La acestea se pot adăuga:

Grăescu trei s'istave, amane trei fețe se vrei se ști Pravila Lucaci, p. 161/191³.
Apare și la Coresi în *Cartea cu învățatură* (ediția Sextil Pușcariu și Alexo Procopovici, vol. I, București, 1914):

zise lui că de Moysi nu vor asculta și de proroci, nece să ară cineva den morți scula-se, nu vor avea credință, p. 370/13-14.

În *Palia de la Orăștie: iară să cineva nu va fi tăiat împregiur* [...], *nu mărince PO*, p. 220.

Deși mult mai rar, se găsește și în acte și documente particulare, ca în: *Iară să au făcut vreo pagubă s'romahilor Baștea Giurgiu*, [...] *măria lui va afla leacul acehii lucru* [...] Doc. XVI, p. 135.

De aici decurg două-trei aspecte principale:

1. Dacă se ori să din formulări cum sunt cele citate reprezintă conjuncția latină *si* „dacă”. În caz afirmativ, dincolo de aspectul strict fonetic al lat. *si*, în ce relație s-a aflat el cu pronumele reflexiv *se*? *Si*, care în latină avea un *i*, a putut fi totuși modificat în *se*, apoi în *să*, căci și în italiană și în portugheză a devenit *se*. În franceză a rămas însă *si*. Româna merge așadar cu italiana din punctul de vedere al formei lat. *si*.

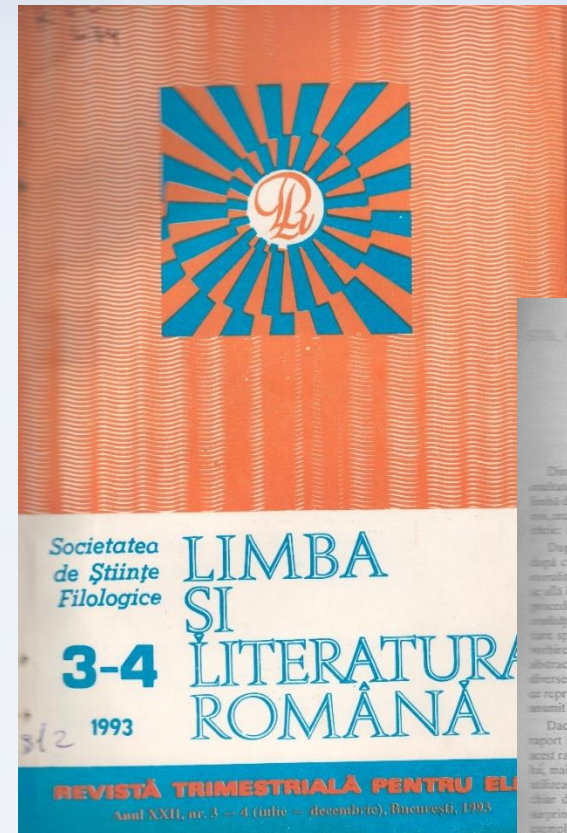
¹ CV: *Condicele voronețean*, ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu, București, 1981.

CS: *Codex Sturđanus*, studiu filologic, studiu lingvistic și indice de cuvinte de Gheorghe Chivu, București, 1993.

Pravila Lucaci: *Pravila Ritordai Lucaci*, text stabilit, studiu introductiv și indice de I. Răzescu, București, 1971.

PO: *Palia de la Orăștie*, 1581-1582, ediție îngrijită de Viorica Pamfil, București, 1968.

Doc. XVI: *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, text stabilit și indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ionij, Alexandru Mureș și Alexandra Roman-Moranu. Introducere de Alexandru Mureș, București, 1979.

Societatea de Științe Filologice

3-4

1993

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ PENTRU EL

Anul XXI, nr. 3 - 4 (iulie - decembrie), București, 1993

COMPOZIȚIE

Oralitatea ca „procedeu” folcloric

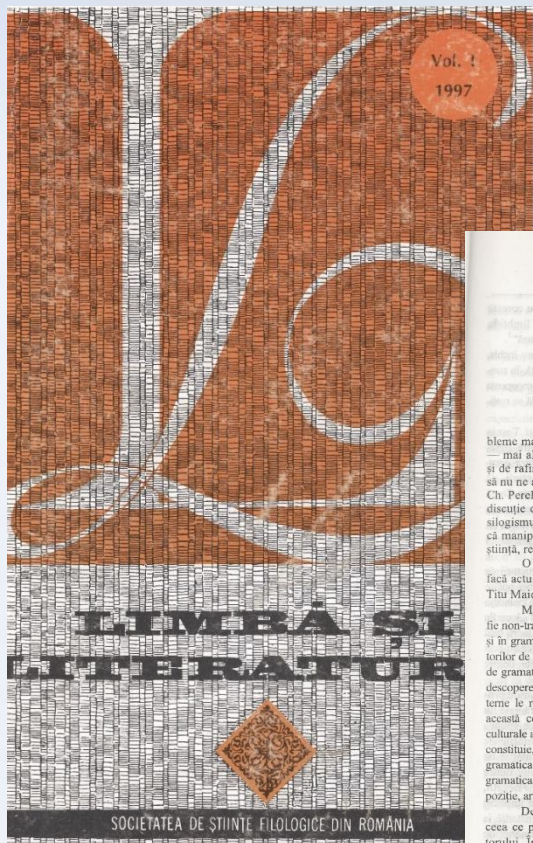
Acad. ION COTEANU
București

Dintre multe cuvinte care dau asalt astăzi limbii române, unul este cuvântul *oralitate*. Fără să fim împotriva oricăror noutăți lexicale, fiindcă știu prea bine că nici o limbă de pe glob nu a încetat și nu va înceta vreodată să primească și să formeze cuvinte noi, cred totuși ca nici nu trebuie să renunțăm la spiritul nostru critic, adică la întrebarea: *în ce măsură o nouătate de vocabular ne este de folos?*

Deși cum este format, cuvântul *oralitate* ar trebui să însemne „ceea ce este oral”, după cum *banalitate* înseamnă „ceea ce este banal”, *fatalitate*, „ceea ce este fatal”, *imoralitate*, „ceea ce este moral” etc. Dacă *oral* înseamnă „vorbit” și o expunere vorbită se află în opoziție cu una scrisă, oralității îi corespunde – pur și simplu – vorbirea ca procedeu. De un timp încoace însă ca apare în formule ca *estetica oralității*, *metafora oralității*, *figurile în oralitate* și lasă impresia că reprezintă ceva deosebit de vorbire. Cei care spun astfel nu mai au în minte relația din teoria lui F. de Saussure, după care vorbirea – el îi spune în franceză *parole* – este modul de manifestare a sistemului abstract de semne speciale, numit de el *langue*, adică „limbă” în genere. De aici decurg diverse consecințe nu lipsite de importanță. Una dintre ele este necesitatea de a stabili ce reprezintă esteticul în actul vorbirii; ce e așadar o estetică a oralității. Este doar un nou mod de a ieși din cotidian?

Dacă spunem da, ne vedem nevoiți să continuăm cu întrebarea: în acest caz, în ce raport se află esteticul cu bagajul de cunoștințe al oricărui vorbitor ca vorbitor, căci acest raport nu depinde numai de imaginația celui care spune ceva, ci și de cunoștințele lui, mai ales de cuvintele folosite de el. Se știe că, afară de cazuri excepționale, cine utilizează exclusiv forma vorbită a limbii sale dispune de cel mult 2-3 mii de cuvinte, chiar dacă înțelege multe dintre cele roșite de alții, fiindcă depozitul său lexical surprinde și regulile de formare a cuvintelor. Pe *bade*, *bădiță*, *bădică*, *bădișor*, de exemplu, le recunoaște repede oricine ca derivate de la *bade*; *străduț* este, fără îndoială, asociat cu (a) *luc*, acesta cu *lucitor*, ambele cu *străduț* și a.m.d., fără a mai aminti de cuvinte create spontan pentru rimă ori cu alte intenții ca *măști*, de fapt *măști*, diminutiv accidental de la *mier*, sau ca (a) *migale* pentru „a se vicia”, evident de la *migă*.

Un vocabular sărac, dacă trebuie să facă față unor situații variate, devine polisemantic. Un bățel lui se încearcă adesea cu înțeleșuri noi. *A plămădi* din versurile următoare este într-o asemenea situație. Se constată ușor că nu are aceluși înțeles la începutul și la sfârșitul fragmentului: „Ți-o plămădi inima, / Cum să plămădește / Fagurele-n stupină / Și aluatu-n căpștere” (Gr. Tocilescu, Christea N. Țapu, *Materialuri folclorice*, București, Editura Minerva, 1981, editor-comentator I. Dateu, p. 118). Vorbitorul a povestit de la „plămăditul” aluatului și a trecut apoi la celelalte, deși *plămădeala* de aluat este tot una cu aceea, așa-zisă, a inimii și nici cu celelalte. Nu o putem întru totul echivala

Vol. 1
1997

LIMBĂ ȘI STIL

Retorică, gramatică generativă, compoziție

ION COTEANU
(București)

În cele ce urmează intenționez să prezint două-trei probleme mai importante referitoare la posibilele raporturi dintre compoziție, gramatică și — mai ales — retorică. Lăsând deocamdată la o parte diverse modalități de utilizare și de rafinare a retoricii antichității în cursul evului mediu și al Renașterii, nu se poate să nu ne atragă atenția tratatele relativ recente de *n o r e t o r i c ă*, îndeosebi cel al lui Ch. Perelman și L. Olbrechts-Tyteca din 1969, pentru primul motiv că autorii reauce în discuție dintr-o nouă perspectivă o foarte veche dispută, aceea dintre sofisti și adepții silogismului ca raționament deductiv prin excelență¹. Cei din urmă îi acuzau pe sofisti că manipulează auditoriul prin abilitatea lor verbală, încălcând astfel, cu sau fără bună știință, regulile logicii — e vorba prin excelență de logica de tip aristotelic.

O antipatică evidentă față de acea parte a retoricii care îi învață pe orator cum să facă actul de *persuadere* s-a manifestat și la noi odinioară în *Oratori, retori, limbajul* de Titu Maiorescu, el însuși autor, după cum se știe, al unei cărți de logică.

Manevrarea auditoriului este o temă a retoricii legată de etică, fie aceasta tradițională, fie non-tradițională, sau, în sfârșit, nici nu este luată în considerație ca atare, cum se întâmplă și în gramaticile tradiționale. Din acest ultim punct de vedere este semnificativă poziția autorilor de gramatică generativă, în primul rând a lui Noam Chomsky. Întemeietorul acestui tip de gramatică fiindcă, spre deosebire de cele tradiționale, ele nu-și propun, în fond, decât să descopere regulile producerii de enunțuri (propoziții sau fraze) pe care vorbitorii limbii mateme le recunosc datorită competenței lor lingvistice, cum afirma Chomsky. În realitate, această competență nu este „înnăscută”, ci obținută treptat în cursul dezvoltării socio-culturale a fiecărui vorbitor în comunitatea lingvistică în care trăiește. Competența în discuție constituie, în fapt, o structurare mentală a posibilităților de exprimare. Ea coincide cu gramatica în accepția de știință, dar fără ca vorbitorul să aibă în mintea lui terminologia gramaticală, fără să știe, în mod obligatoriu, ce înseamnă indicativ, reflexiv, conjuncție, prepoziție, articol etc., deși le folosește în mod firesc.

De altminteri, N. Chomsky îi dă și denumirea de gramatică transformțională, ceea ce presupune ideea unei transpuneri prin vorbire (și scris) a competenței vorbitorului. Într-o gramatică generativă auditoriul este în mod inevitabil tipizat, idealizat, „neștiințent de condiții gramaticale nonpertinente, ca, de pildă, limitări ale memoriei, distractii, deplasarea interesului sau atenției, erori (fortuite) sau tipice”². Referindu-se la condiția locutorului-auditor inclusă într-o asemenea gramatică, P. Cornea are dreptate spunând: „Sarcina teoriei era să explicitizeze «competența» acestui lector ideal, în alte cuvinte, cunoașterea înnăscută a structurilor limbii, independentă de factorii social-

1 Vezi și Vasile Florescu, *Retorica și necretorică. Geneză, evoluție, perspectivă*, București, 1973, p. 17.
2 Paul Cornea, *Introducere în teoria literaturii*, București, 1988, p. 9.

ETIMOLOGIA TIMBRULUI NOI
(ÎNTRU „SUNA” ȘI „SPUNE”)

I. COTEANU

Peemul Timbru este structurat pe două dezvoltări particulare ale verbelor *suna* și *spune*, atribuite, primul unui instrument muzical, al doilea unei persoane: „*plătra-n rugăciune*” — „o despuiere a țărinei” și *unda legodită sub cer*. De aici descurge ideea unei arte poetice noi în care „a suna” se trebură să fie înțeles în „a spune”.

Titlul bine cunoscutului poem al lui Ion Barbu este parte integrată a întregii compoziții, ea însăși mișcându-se între „a suna” și „a spune”, adică între două valori încălțate cu semnificații și vibrații poetice proprii. Pe cînd „cîmpului” și „fluterei” din primele două versuri s u n u ț a dăruirea lumii, „plătra-n rugăciune” și „unda legodită” pot s p u n e oare a lumii despuiere ?

Cîmpul roșed luneli, sau fluterei în diam
Dăruirea dăruită o sînd-nech, noi țure ...
Din plătra-n rugăciune, o lumii despuiere
Și unda legodită sub cer, țure spuns — cum ?

În limba Ar trebură un cîntec încăpător, precum
Fosnirea mîntoasă a mîrlor cu sare :
Din țoană grîdini de îngeri, cîntec ebatre
Din coasta hîrbătoasă a țurei trunchi de țum.

Cele două verbe au, evident, modalități de realizare distincte. De aiet descurge, după dăruirea noastră, structurarea întregului, căci după versurile 3-4, în strofa a doua, urmează *Ar trebură un cîntec încăpător* — cîntec nefiind pus aici la întimplare, ci cu intenția vădită de a îndrepta lectura către o serie de simboluri mai profunde decît par cele referitoare la „cîmpul” și la „fluterei”. El dă părții a doua a poemului o orientare simbolizatoare nouă, cîntecul cel încăpător trebuind să fie ca *Fosnirea mîntoasă a mîrlor cu sare* sau ca *țoană grîdini* („grădina cu îngeri”) cînd „răsare” *Din coasta hîrbătoasă a țurei trunchi de țum*. Nici precum din finalul versului al cincilea nu trebuie neglijat, căci în rîmă cu perechea lui, cum dinainte (*cum* — *precum*), el asigură dialogul interior.

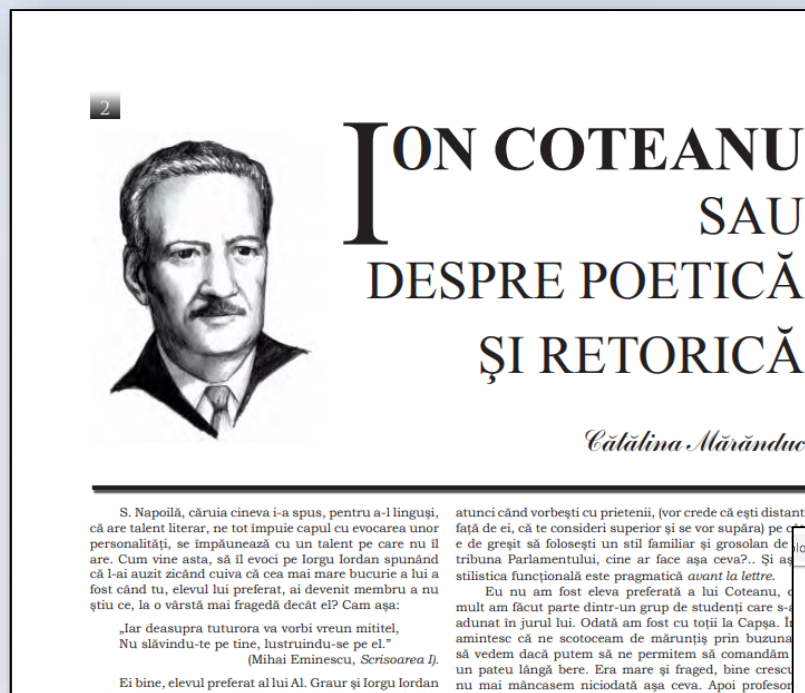
Deci, după cum se pare, *Timbru* a fost structurat de dihotomia *suna / spune*, cele două strofe trebnie interpretate în consecință. Cîmpoiului din primul vers E so dă eptetul surprinzător de *veșted*. Datorită însă asocierii lui cu *țure*, acest ultim cuvînt este un „dativus compositi”, cu înțelesul obișnuit al acestui caz¹, adică (veșted) „față de

¹ Deși rar, un dativ de acest fel apare și la M. Eminescu în altlîmul vers din poezia *Figural*: „Și dăruirea cîntecului rădăcinii lui mîrlor din țoană”, *În cîntecul ca el țure, cu dăruirea* — *cîntecul* (*Cîntecul gîntii cu țurea mîntoasă-grădina pămîntului țure*. Naștărea la I. Barbu rezidă întres expunerea eronetică realizată prin plasarea verbelor într-un punct mai îndepărtat de dativ, ceea ce a dus la răscură mai insistență a dativului decît în versurile lui Eminescu, unde pare poziția „cîntecul” — *cîntecul* — *cîntecul* — *cîntecul*).

² În legătură cu valoarea gramaticală a lumii, vezi și discuția exemplu la Ecaterina Mihăiță, *Receptarea poetică*, București, 1989, p. 83, și la Mariana Neț, Ion Barbu, *Țure și țure*, în *Analiză de țexle poetice*, București, 1986, p. 121.

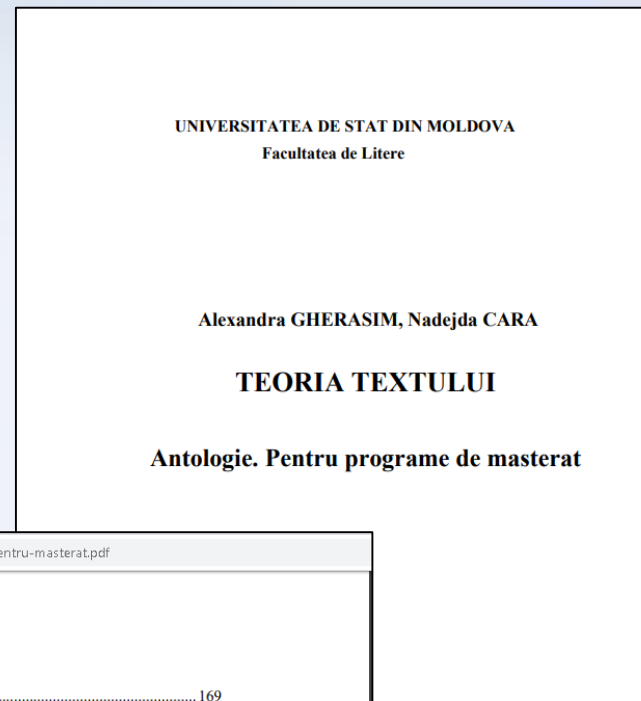
SCL, XLIV, nr. 2, p. 269-270, București, 1993

PREZENȚE IN INTERNET

Literatorul , Anul XXII nr. 172 OCTOMBRIE
2013 • 24 pag.

https://arhiva.bibmet.ro/Uploads/LITERATORUL%20172_Octombrie2013.pdf

loads/2014/06/Alexandra-GHERASIM.-Teoria-textului.-Antologie-pentru-masterat.pdf

VII. Tipologia textelor	169
Roman Jakobson. POEZIA GRAMATICII ȘI GRAMATICA POEZIEI.....	170
Бахтин М. ПРОБЛЕМА ГРАНИЦ ТЕКСТА. ТЕКСТ КАК ВЫСКАЗЫВАНИЕ. ПРОБЛЕМА ФУНКЦИЙ ТЕКСТА И ТЕКСТОВЫХ ЖАНРОВ.	180
VIII. Structura textului artistic.....	201
Gerard Genette. INTRODUCERE ÎN ARHITEXT.....	202
Юрий Лотман. КОМПОНУКТИВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ТЕКСТА.....	212
IX. Interpretarea textelor artistice	227
Ion Coteanu. CUM VORBIM DESPRE TEXT	228
Тураева Э.Я. СТРУКТУРА ТЕКСТА.....	261
X. Modele de interpretare	266
Alexandra Gherasim. SIMBIOZE COTEXTUALE – GENERATOARE DE METAFORE.....	266
FENOMENUL LEXICAL — NUCLEUL TEXTULUI POETIC	270
CATEGORII GRAMATICALE IMPROPRII VALORIZATE ÎN LIMBAJUL POETIC	277

<http://litere.md/wp-content/uploads/2014/06/Alexandra-GHERASIM.-Teoria-textului.-Antologie-pentru-masterat.pdf>

AFILIERI

- Membru titular al Academiei Române (din 1974)
- Președinte al Secției de filologie, literatură și artă (1990-1992)
- Redactor responsabil al revistei „Studii și cercetări lingvistice” (din 1971)
- Redactor-șef al revistei „Limba română” (din 1990)

PREMII ȘI DISTINCȚII

- Premiul „B. P. Hasdeu” al Academiei Române (1957)
- Ordinul Muncii clasa a III-a (1963)
- Ordinul Meritul Științific clasa a II-a (1971) „pentru merite deosebite în opera de construire a socialismului, cu prilejul aniversării a 50 de ani de la constituirea Partidului Comunist Român”

[Ordinul Meritul Științific](#) clasa a II-a (1971)

[Ordinul Muncii](#) clasa a III-a (1963)

RESURSE BIBLIOGRAFICE

1. COTEANU, Ion. *Crestomație de lingvistică generală*. București : Ed. Fundației „România de Mâine”., 1998. 273 p. ISBN 973-582-054-4.
2. COTEANU, Ion. Oralitatea ca „procedeu” folcloric. In : *Limba și literatura română*. 1993, nr. 3-4, pp. 11-14.
3. COTEANU, Ion. *Originile limbii române*. București : Ed. Științifică și Enciclopedică, 1981. 66 p.
4. GHERASIM, Alexandra. Ion Coteanu: Cum vorbim despre text. In : *Teoria textului: Antologie pentru programe de masterat*. Ch.: CEP USM, 2008, pp. 228-245.
5. BALACCIU, Jana., CHIRIACESCU, Rodica. *Dicționar de lingviști și filologi români*. București: Ed. Albatros, 1978. 261 p.

RESURSE ELECTRONICE

- https://arhiva.bibmet.ro/Uploads/LITERATORUL%20172_Octombrie2013.pdf
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_Coteanu Colecțiile Bibliotecii Științifice USARB- <http://primo.libuniv.md/>
- https://arhiva.bibmet.ro/Uploads/LITERATORUL%20172_Octombrie2013.pdf
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_Coteanu
- http://tinread.usarb.md:8888/tinread/fulltext/cantemir/ist_Irom.pdf

Realizat:

Natalia LUCHIANCIUC, bibliotecar

Coordonator: Topalo Valentina, bibliotecar principal,

Serviciul Comunicarea colecțiilor. Programe infodocumentare. Marketing